

Δάφνη, η φωτεινή παρθένα

Anna Papamanoli-Guest

Αρχαιολόγος-Εθνολόγος
Μέλος της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

Ιστορία ενός χαμένου έρωτα

Η δόξα της Δάφνης έχει διασχίσει πολιτισμούς και αιώνες σε σημείο που θα μπορούσε να... επαναπαύεται στις δάφνες της, αφού έχει στεφανώσει όλους τους ένδοξους νικητές, αθλητές, βασιλείς και στρατηλάτες, στην Ευρώπη τουλάχιστον.

Τη δικαιολογία μάς δίνει στις *Μεταμορφώσεις* ο Οβίδιος.¹ Εκεί, με μια πολυκύμαντη ιστορία μάς εξηγεί γιατί η δάφνη στεφανώνει τους ένδοξους άντρες.

Αίτιος και υπεύθυνος για όλα ήταν το πονηρό και παντοδύναμο παλιόπαιδο που ονομάζεται Έρως. Επειδή ο Απόλλων τόλμησε να ισχυρισθεί ότι σ' αυτόν μόνο ταιριάζουν το τόξο και τα βέλη, ο Έρως, για εκδίκηση, του εκτόξευσε αόρατο βέλος πάθους για τη Δάφνη, ενώ συγχρόνως χτυπούσε το κορίτσι με το αντίθετο συναίσθημα. Ύστερα από ξέφρενο κυνηγητό και περιπέτειες, τη στιγμή που η κόρη θα έπεφτε στις αγκάλες του θεού, με κραυγή απελπισίας ζήτησε από τον πατέρα της, τον ποταμό Πηνειό, να τη μεταμορφώσει σε δέντρο (εικ. 1). Έτσι βρέθηκε καταπράσινη και λαμπερή στις όχθες του ποταμού με τα πόδια ριζωμένα βαθιά στη μητέρα της, τη μάνα Γη. Πικραμένος τότε ο Απόλλων, είπε αφού δεν θα γίνεις γυναίκα μου, θα είσαι για πάντα το δέντρο μου.

Στη συνέχεια, ο Οβίδιος υπαγορεύει στον Απόλλωνα να πει στη Δάφνη ότι θα συνοδεύει τους λατίνους αρχηγούς, ότι θα είναι παρούσα στους θριάμβους στο Καπιτώλιο, ότι θα προστατεύει και θα στολίζει την πόρτα του αυτοκράτορα Αυγούστου.

Βέβαια, πριν από τη ρωμαϊκή εποχή, η δάφνη είχε στεφανώσει όλους τους νικητές στα Πύθια των Δελφών.

Χάρης όμως στον Οβίδιο, που έγραφε για να κολακεύσει τους ισχυρούς Ρωμαίους, η Δάφνη είχε κοινωνική προαγωγή από τις όχθες του Πηνειού στους θριάμβους αυτοκρατόρων. Έτσι έφτασε και ως εμάς, στην αναλυτική της μορφή, η ιστορία του απελπισμένου έρωτα του Απόλλωνα.

Πιο στενά δεμένο με το χώρο, αν και μακρύτερα στο χρόνο, είναι το κείμενο του Πausανία που αναφέρει ότι στους Δελφούς αρχικά το Μαντείο ανήκε στη Γη που το παρέδωσε σε μία από τις Νύμφες, τη Δάφνη.² Ο δε Πλούταρχος έχει μια εκδοχή συγγενή με αυτήν του Οβίδιου.³

Ο μύθος του άτυχου έρωτα του Απόλλωνα και της μεταμόρφωσης της Δάφνης είχε ευρύτατη διάδοση από τον 1ο έως και τον 3ο αι. μ.Χ., αν κρίνει κανείς από τα κείμενα και τις απεικονίσεις, όπως αυτές των ψηφιδωτών της Πάφου. Ήταν όμως γνωστός και απεικονισμένος τουλάχιστον από τον 5ο αι. π.Χ. (εικ. 2).

Είναι καταφανές ότι ο μύθος εξηγεί και δικαιολογεί τη

1. Η Δάφνη μεταμορφώνεται σε δέντρο. Ψηφιδωτό. Πάφος, 3ος αι. μ.Χ.

2. Ο Απόλλων κυνηγά τη Δάφνη. Βρετανικό Μουσείο, 5ος αι. π.Χ.

3. Ανθισμένη δάφνη (φωτ.: Anna Papamanoli-Guest).

σχέση του φυτού δάφνη με τους χρησμούς του Μαντείου των Δελφών, θέμα γνωστό και πολυσυζητημένο, όπου το καλό και το κακό διαπλέκονται εσαεί.⁴ Το αν η Πυθία μασούσε φύλλα δάφνης για να βρεθεί σε έκσταση δεν θα το μάθουμε ποτέ. Είναι όμως πολύ απλό να εξετάσουμε τις φυσικές ιδιότητες του φυτού.

Δάφνη η εξαγνιστική

Όταν μέσα σε κάποιο φαγητό προσθέτουμε φύλλα δάφνης, το πρώτο που σκεφτόμαστε είναι η γεύση και η μυρωδιά που θα δώσουν. Σωστό, αλλά είναι ελάχιστο σε σχέση με τις ιδιότητες του φυτού.

Τα φύλλα και τα άνθη της δάφνης είναι πλούσια σε αιθέριο έλαιο με σημαντικές αντιμικροβιακές και αντισηπτικές ιδιότητες. Εξοντώνει όχι μόνο μικρόβια, ιούς και παράσιτα αλλά και έντομα. Επιπλέον τα φύλλα, βρασμένα, χρησιμοποιούνται ενάντια σε νευρική υπερένταση, άγχος και άλλες παρεμφερείς ψυχικές καταστάσεις, γιατί αποτελούν πολύτιμο φυσικό ηρεμιστικό.

Τα φύλλα της δάφνης δεν πέφτουν το χειμώνα. Η επιφάνειά τους, λεία και ανθεκτική, αντιστακτά το φως και όταν ανοίγονται στην παρθένα άνοιξη τα αμέτρητα κίτρινα ανθάκια, με στήμονες σαν ακτίνες, μοιάζουν με μικροσκοπικά ηλιακά σύμβολα (εικ. 3).

Η διαχρονική περιπλάνηση της Δάφνης

Η συσχέτιση του φυτού δάφνη με το απολλώνιο φως, τη γνώση και τη μαντική, είναι απλή και αυτονόητη. Απαραίτητη

4. Νιόπαντρες προσφέρουν στεφάνια δάφνης (φωτ.: Anna Papamanoli-Guest).

α β

5α-β. Οι ώριμες γυναίκες φροντίζουν τη μετάδοση των εθίμων (φωτ.: Anna Papamanoli-Guest).

προϋπόθεση για την έκφραση χρησμού είναι η κάθαρση του οιουδήποτε χρησιμοδότη. Η δάφνη, με την έντονα αγνή και εξαγνιστική προσωπικότητα, έχει πολύ απλά τη θέση της στο χρόνο και το χώρο του Μαντείου.

Εξάλλου, απανταχού στον πλανήτη, οι άνθρωποι γνωρίζουν τις ιδιότητες των φυτών του άμεσου περιβάλλοντος, πάνω στις οποίες δημιουργούνται δοξασίες και μύθοι.

Έχει ειπωθεί ότι το ιερό φυτό του Μαντείου των Δελφών δεν ήταν η δάφνη, αλλά η πικροδάφνη, οι ιδιότητες της οποίας είναι διαφορετικές και ενδεχομένως επικίνδυνες. Η εκδοχή αυτή προτείνεται χωρίς τεκμηρίωση.

Όποια και αν ήταν η σχέση της εκάστοτε Πυθίας με τη δάφνη, η εξαγνιστική φύση του φυτού άνοιξε το δρόμο στη σημαντική της παρουσία, μέσα στις ορθόδοξες τελετουργίες, όπως την Κυριακή των Βαΐων.

Στην ελληνική ύπαιθρο, παρόλο που η παγκοσμιοποίηση έχει ισοπεδώσει και μετουσιώσει έθιμα και παραδόσεις, η δάφνη συνεχίζει να εκφράζει τη φωτεινή, παρθένα άνοιξη με την οποία ταυτίζονται τα νεαρά κορίτσια που γυρίζουν στους λόφους, μαζεύουν δάφνες και τραγουδούν όλες οι Δάφνες είν' εδώ κι όλες δαφνολογιούνται...

Ακόμα καλύτερα, σε παραδοσιακό οικισμό της Μαγνησίας, οι κόρες που παντρεύτηκαν μέσα στο χρόνο, την Κυριακή των Βαΐων, προσφέρουν στην εκκλησία μεγάλα στεφάνια δάφνης, που έγιναν με κόπο, με χρόνο και με συνεργασία οικείων γυναικών (εικ. 4). Η παράκληση που απευθύνεται με τα στεφάνια είναι να γεννηθούν πολλά, όμορφα και γερά παιδιά.

Ανάλογα έθιμα υπήρχαν στην αρχαιότητα μέσα στον κύκλο λατρείας της Άρτεμης. Είναι γνωστό ότι η φύση της Δάφνης είναι στενά συνδεδεμένη με αυτήν της αδελφής του Απόλλωνα. Αυτό όμως είναι μια άλλη, μεγάλη ιστορία.

Οι νεαρές Ελληνίδες της υπαίθρου δεν γνωρίζουν τον

Οβίδιο, ίσως όχι την Πυθία, και έχουν ασφαλώς πολύ κακή γνώμη για αρχαίους θεούς, όπως ο Απόλλων. Γνωρίζουν όμως τον Πηνειό που υπάρχει ακόμα –προς το παρόν– και τις δάφνες που πάνω στους λόφους πάλλονται από φως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Οβίδιος, *Μεταμορφώσεις*, 1.453-565.

² Πausανίας, 10.5.6.

³ Πλούταρχος, *Θησεύς*, 18.1.

⁴ P. Amandy, *La mantique apollinienne à Delphes*, Νέα Υόρκη 1975.

Daphne, the Luminous Virgin

Anna Papamanoli-Guest

Daphne has survived through centuries and civilizations as the luminous mythical virgin and has become crowning wreath for victors, athletes, kings and army leaders. This article refers to the popular myth of the ill-fated love of Apollo for Daphne and her transformation to the homonymous tree (=laurel tree). It also examines how Daphne, according to Ovid, became the symbolic wreath adorning illustrious men and also how, according to Pausanias, she was connected with the famous Delphic oracle. Although we will never learn whether Pythia was indeed chewing laurel leaves in order to fall into a trance, what we really know is that the tree that bears her name has many valuable qualities. The purifying and relaxing properties of laurel tree make its relation with the Apollonian light, knowledge and divination natural and self-evident and justify its presence in folk customs and traditions from antiquity to the present.